

Ebru KALFA² ve Özden YALÇINKAYA ALKAR³

Makale Alış: 10 Mart 2019 **Makale Kabul:** 10 Nisan 2019

Öz

Bu çalışmanın amacı, üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde görülen mükemmeliyetçilik ve depresyon değişkenleri ile ruminasyon eğilimleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik yapılan araştırmaları incelemektir. Üstün yetenekli bireylerin bir veya birden fazla alanda sahip olduğu yüksek potansiyel, kendilerinden her zaman en iyi sonucu istemelerine ve gerçekçi olmayan beklentilere sahip olmalarına neden olabilmekte ve bu durum mükemmeliyetçilik olarak tanımlanmaktadır. Beklentilerini gerçekleştiremediklerinde yaşadıkları başarısızlık düşüncesi ile başetmekte zorlanmaları üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin içsel motivasyonlarını kaybetmesine neden olmakta ve bu durum depresif belirtilerin ortaya çıkmasında risk oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar, yüksek mükemmeliyetçiliğe sahip üstün yetenekli ergenlerin ruminasyon eğiliminin de yüksek olduğunu göstermektedir. Ruminatif düşünme biçimine sahip bireyler yaşadıkları olumsuz yaşam olaylarına yönelik tekrarlayıcı olarak düşünmekte ancak harekete geçmekte zorlanmaktadır. Mükemmeliyetçi üstün yetenekli ergenler ise beklentilerini gerçekleştiremediklerinde olumsuz duruma yönelik tekrarlayıcı düşünceye sahip olmakta ve bu durumla başa çıkamadıklarında depresif belirtiler gösterebilmektedir. Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin sahip oldukları yüksek potansiyeli ortaya çıkarmaları ve kullanabilmeleri hem kendileri hem de toplum için önemlidir. Derleme olarak hazırlanan bu çalışmada üstün yetenekli ergenlerin psikolojik sağlıklarını yordayan değişkenlerin yer aldığı araştırmalar incelenerek bir araya getirilmiştir. Elde edilen bulgular üstün yetenekli ergenlerin potansiyellerini kullanabilmeleri için psikolojik sağlıklarının desteklenmesinin önemini göstermektedir. Çalışmanın, üstün yetenekli ergenlere yönelik hazırlanan psikolojik destek programlarının geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler

üstün yeteneklilik, mükemmeliyetçilik, ruminasyon, depresyon

¹ Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinin bir kısmıdır.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye. E-mail: ebrukalfa@yahoo.com

³ Doç. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. E-mail: ozdenalkar@yahoo.com

Ebru KALFA⁵ ve Özden YALÇINKAYA ALKAR⁶

Recieved: 10 March 2019 Accepted: 10 April 2019

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between rumination tendencies, perfectionism and depression variables in gifted children and adolescents. The high potential of gifted children in one or more areas can cause them to always want the best results and have unrealistic expectations (from themselves). This situation is defined as perfectionism. When perfectionist gifted children and adolescents, who have difficulty in coping with the idea of failure, cannot fulfill their expectations, they lose their intrinsic motivations and show increasing tendencies to demonstrate depressive symptoms. Researches show that gifted individuals with high perfectionism have high rumination tendencies. Rumination is defined as repetitive and non-adaptive thinking for negative situations. Individuals with ruminative thinking style repetitively think about negative life events however they have difficulty in taking action. When the perfectionist gifted children cannot fulfill their expectations, they develop ruminative thoughts for the negative situation and show depressive symptoms if they cannot cope with this situation. Discovery and usage of gifted children's and adolescents' ability is important both for themselves and the society. For this reason, it is important to determine the factors that may be an obstacle to these potentials. In this review, variables that affect gifted adolescents psychological health is examined and brought together. The findings demonstrate the importance of supporting the psychological health of gifted adolescents in order to use their potential. The study aims to contribute to the development of psychological support programs for gifted adolescents.

Keywords

gifted children, perfectionism, rumination, depression

⁴ This study was partially from first author master thesis.

⁵ Master Student, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Social Sciences Institutes, Clinical Psychology, Ankara, Turkey. E-mail: ebrukalfa@yahoo.com

⁶ Assoc. Prof, PhD, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Human and Social Sciences, Department of Psychology. E-mail: ozdenalkar@yahoo.com

GİRİŞ

İnsan zekâsını anlamaya yönelik yapılan çalışmalar 19.yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu tarihte yapılan ilk araştırmalar Agassiz ve Morton tarafından kafatası hacmi ile zekâ arasında ilişki olduğu iddiasına dayanmaktadır (Sak, 2014). İlk bilimsel çalışmalar ise Galton ile başlamıştır. Zekânın duyular aracılığıyla kullanıldığını düşünen Galton, beyin büyüklüğü ile zekâ arasında bir ilişki olup olmadığını sorgulamıştır (akt. Gürel ve Tat, 2010). 1905 yılında Alfred Binet ve öğrencisi Simon'un ilk zeka testi olan Binet-Simon Ölçeği'ni geliştirmesi ile zekâyı ölçmeye yönelik çalışmalar popüler hale gelmiştir (Anastasi, 1972; Sak, 2014).

Zekâyı anlamaya yönelik yapılan birçok çalışmaya rağmen kesin olarak kabul edilen bir zekâ tanımı yoktur. Bazı araştırmacılar zekâyı nicel olarak ele alıp tanımlarken, bazı araştırmacılar zekânın çoklu bir yapıya sahip olduğunu ifade etmekte ve nitel boyutlarını vurgulamaktadır (Dolu ve Ürek, 2017). Örneğin Weschler (1939), zekâyı bireyin amaca uygun davranma, etkili iletişim kurma ve gerçekçi düşünme yetisi olarak tanımlarken; Gardner (1993), problem çözme becerisi olarak tanımlamış ve çok boyutlu olarak ele almıştır.

Zekâyı ölçme çalışmaları Terman'ın (1921) 140 ve üzeri IQ puanına sahip çocukları "üstün yetenekli" olarak tanımlaması ile devam etmiştir (Terman ve Oden, 1959). Üstün yeteneklilik kavramının ortaya çıkması ile çocukların zekâsını belirleme çalışmaları hız kazanmış ve Weschler (1950), 6-16 yaş arasındaki çocukların zekâsını değerlendirmek amacıyla Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC)'ni geliştirmiştir. WISC dördüncü ve beşinci sürümüyle günümüzde sık kullanılan ve zekâ katsayı ortalaması 100 kabul edilen bir zekâ testidir (Weschler, 2014).

Üstün Yeteneklilik

Çocukların zekâ düzeyinin belirlenmeye yönelik yapılan çalışmalar üstün yeteneğe sahip çocuklara uygulanacak eğitimin nasıl olacağına dair soruları beraberinde getirmiştir. 1972 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bu konuyu açıklamaya yönelik bir kurul toplanmış ve Marland Raporu yayınlanmıştır. Marland Raporu (1972)'na göre; bir veya birden fazla performans alanında üst düzey kapasiteye sahip olan ve profesyonel kişiler tarafından bu kapasitesi tanılanan çocuklar üstün zekâlı veya yeteneklidir. Raporla, üstün yetenekli çocukların potansiyellerini kullanabilmeleri için yeteneklerine uygun eğitim almaları gerektiği vurgulanmaktadır (Passow, Mönks ve Heller, 1993).

Marland Raporu'nun yayınlanmasının ardından üstün yetenekliliği açıklamaya yönelik birçok tanım ortaya çıkmıştır. Renzulli (1986) üstün yetenekliliği zihinsel yaratıcılık, akademik veya liderlik alanlarına dair özel eğitim gerektirecek düzeyde yüksek performans kapasitesi olarak tanımlamıştır. Renzulli (1986), Üç Halka Kuramı'nı geliştirmiş ve üstün yetenekliliğin 3 boyutlu olduğunu ifade etmiştir. Bu boyutlar, ortalamadan yüksek yetenek kapasitesi, yaratıcılık ve göreve yönelik

adlanmışlıktır. Üç Halka Kuramı'na göre bu boyutlar her çocukta aynı oranda bulunmamaktadır.

Türkiye'de ise üstün yetenekli çocukların tanımlanması ve açıklanması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı (1991) tarafından Özel Eğitim Konseyi toplanarak bir rapor yayınlanmıştır. Rapora göre, genel veya spesifik bir yetenek alanında yaşlarına kıyasla daha yüksek performansa sahip olan çocuklar üstün yetenekli olarak tanımlanmaktadır. Üstün yetenekli çocukların yetenek alanlarına uygun üst düzey eğitim alabilmeleri için birçok ilde Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) kurulmuştur. BİLSEM Yönergesi (2010)' ne göre zekâ düzeyi, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda akranlarından daha gelişmiş performans gösteren öğrenci "üstün yetenekli" olarak tanımlanmaktadır.

Üstün zekâ ve yetenek kavramı ilk ortaya çıktığında üst düzey başarıya sahip çocukları ifade etmek için kullanılmış ancak zekâ testleri ile yapılan değerlendirmeler yaygınlaştıkça zekâ değerlendirmesinin % 2'lik diliminde yer alan çocuklar üstün olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Freeman, 1985). Toplumun %2'sini oluşturan üstün yetenekliler, farklı ilgi alanları, bir veya birden fazla alanda sahip oldukları yüksek potansiyel, keşif ve üretmeye yönelik merakları sayesinde buldukları ortamda kolayca ön plana çıkmaktadır (Saranlı ve Metin, 2012).

Üstün yetenekli çocuklar gelişmiş liderlik özellikleri, erken yaşta cümle kurmaya başlamaları, farklı ilgi alanları, merak soruları, hızlı öğrenebilme becerileri gibi birçok olumlu özelliğe sahiptir (Metin, 1999). Akademik başarı, keşif yeteneği, yaratıcılık ve kişilerarası ilişkilerde olağanüstü kapasiteye sahip olmakta, görsel veya performans gerektiren sanat dallarında akranlarına kıyasla daha yüksek başarı gösterebilmektedirler (Tortop, 2015). Ancak bilişsel gelişimlerinin sosyal-duygusal ve fiziksel gelişimlerinden daha ileride olması sebebiyle eşzamanlı olmayan bir gelişim yaşamaktadırlar (Koshy ve Robinson, 2006). Eş zamanlı olmayan gelişimleri ise sosyal-duygusal alanlarda sorun yaşamalarına neden olabilmektedir. Yüksek mükemmeliyetçilik düzeyi, başarısızlığa tahammülsüzlük, uyum sorunları, depresyon, akranları tarafından dışlanma ve kaygı üstün yetenekli ergenlerde sıklıkla karşılaşılan sosyal-duygusal sorunlardır (Saranlı ve Metin, 2012).

Üstün Yetenekli Ergenlerde Mükemmeliyetçilik

Üstün yetenekli çocukların sahip olduğu yüksek kapasite, kendilerine yönelik beklentilerini arttırarak gerçekçi olmayan beklentilere sahip olmalarına neden olabilmektedir (Silverman, 1995). Frost (1990), bireyin kendine yönelik değerlendirmesinde yüksek standartlar ve eleştirel tutum sergilemesini mükemmeliyetçilik olarak ifade etmiştir. Mükemmeliyetçilik kavramı literatürde olumlu ve olumsuz olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Olumlu mükemmeliyetçilik, bireyin kapasitesinin en yüksek şekilde kullanabilmesi için yaşadığı olumlu kaygıdır (Adler, 2002; Adler, 1956). Olumsuz mükemmeliyetçilik

ise hataya yönelik toleransı düşük olan bireylerin her zaman en iyi sonucu görmek istemeleridir (Adelson, 2007; Rimm, 1994).

Hamachek (1978), mükemmeliyetçiliği olumlu ve nevrotik olmak üzere 2 boyutlu olarak ele almıştır. Olumlu mükemmeliyetçiliğe sahip bireyler, yüksek başarı beklentisi ile çabalarlar ancak hedeflerine ulaşamadıklarında bu durumla işlevsel olarak başa çıkabilirler. Nevrotik mükemmeliyetçiliğe sahip bireyler ise beklentilerini karşılayamadıklarında obsesif bir tutum sergilerler, başarısızlıkla başedemezler ve işlevsellikleri olumsuz etkilenir. Hamachek (1978), başarılı bireylerin olumlu mükemmeliyetçiler olduğunu vurgulamaktadır. Nevrotik mükemmeliyetçiler ise daima yanlışlara odaklanmakta, doğruları gözardı etmektedir.

Üstün yetenekli çocukların özelliklerini ortaya koymak amacıyla Hollingworth (1942) 180 ve üzeri zekâ puanına sahip çocuklar ile bir çalışma yapmış ve mükemmeliyetçi tutumun üstün yetenekliliğin temel özelliklerinden biri olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Schuler (2000) ise 6, 7, ve 8.sınıfa devam etmekte olan üstün yetenekli ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin %87,5'inin yüksek mükemmeliyetçilik düzeyine sahip olduğu, %58'inin olumlu mükemmeliyetçilik %29,2'inin ise nevrotik mükemmeliyetçilik eğiliminin yüksek olduğu bulunmuştur. Schuler (2000)'e göre olumlu mükemmeliyetçiliğe sahip ergenler en iyi sonucu elde etmeyi kişisel bir amaç olarak benimsemekte; nevrotik mükemmeliyetçiliğe sahip ergenler ise başarısızlık yaşama olasılığına yönelik yoğun kaygı yaşamaktadırlar.

Üstün yetenekli ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyini inceleyen başka bir çalışma ise Parker (2000) tarafından yapılmıştır. Parker (2000)'ın yaptığı çalışmaya katılan üstün yetenekli ergenlerin %35'inin olumlu, %28'inin ise olumsuz mükemmeliyetçilik yapısına sahip olduğunu bildirmiştir. Benzer sonuçlar Siegle ve Schuler (2000) tarafından da desteklenmiştir. Üstün yetenekli olan ve normal zekâyâ sahip lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeyinin incelendiği çalışmada üstün yetenekli mükemmeliyetçi katılımcıların olumlu mükemmeliyetçilik eğiliminin daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Yapılan başka bir çalışmada ise kendine yönelik suçlayıcı davranış sorunlarına sahip ergenler mükemmeliyetçilik eğilimleri açısından değerlendirilmiştir (Kramer, 1988). Çalışmaya katılan ergenler zekâ puanlarına göre üstün yetenekli ve normal zekâyâ sahip olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, benzer davranış örüntüsüne sahip ergenler arasında üstün yetenekliler normal zekâyâ sahip ergenlerden daha yüksek mükemmeliyetçi özellikler göstermektedir.

Bransky (1989) tarafından üstün yetenekli ergenlerde akademik başarı ve mükemmeliyetçilik değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, mükemmeliyetçilik düzeyi yüksek ergenlerin akademik başarısı da yüksektir.

Yüksek mükemmeliyetçi üstün yetenekli ergenlerin sorumluluk duygularının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Roberts ve Lowett (1994) tarafından yapılan çalışma da akademik başarı ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Çalışmaya 7, 8 ve 9. sınıfa devam etmekte olan öğrenciler katılmış ve zekâ düzeylerine göre normal ve üstün yetenekli olarak iki gruba ayrılmıştır. Araştırmanın sonuçları, üstün yetenekli ergenlerin, normal zekâyâ sahip ve akademik olarak başarılı akranlarına oranla daha yüksek mükemmeliyetçilik eğilimine sahip olduğunu ortaya koymuştur

Üstün yetenekli çocuk ve ergenler ile yapılan çalışmalar mükemmeliyetçiliğin önemli ve temel bir özellik olduğunu göstermektedir. Bu nedenle mükemmeliyetçiliğin sosyal-duygusal gelişim üzerindeki etkisinin incelenmesi de oldukça önemlidir. Alanda yapılan çalışmalar mükemmeliyetçilik arttıkça depresyon yaşama riskinin arttığını göstermektedir (Bencik, 2006).

Baker (2006), 9. sınıfa devam etmekte olan üstün yetenekli ve normal zekâyâ sahip öğrencilerin mükemmeliyetçilik düzeyi ile yaşadıkları stres arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları, üstün yetenekli ve mükemmeliyetçilik eğilimi yüksek katılımcıların, normal zekâyâ sahip katılımcılara kıyasla daha yüksek stres yaşadığını ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre kızlar erkeklere oranla daha yoğun stres yaşamaktadır. Akademik başarı ve akranları tarafından farklı algılanma ise en sık stres yaşadıkları alanlar olarak belirtilmiştir.

Alsop (2003), 535 üstün yetenekli ergenin davranış örüntülerini ve psikopatolojilerini incelemiş ve sıklıkla kaygı veya depresyon yaşadıklarını belirtmiştir. Çalışmaya katılan ergenlerin kendilerine yönelik eleştirel tutumları yüksektir.

Üstün yetenekli çocukların kendilerine yönelik yüksek beklentilerine sahip olduğu ve bu durumun mükemmeliyetçilik eğilimlerini arttırdığı alanda yapılan çalışmalarda görülmektedir. Üstün yetenekli çocukları anlamaya yönelik yapılan çalışmalar ailelerinin de yüksek beklentilere sahip olduğunu ve bu durumun çocukların psiko-sosyal gelişimini etkileyerek kaygı düzeylerini arttırdığını ortaya koymaktadır (Mısırlı-Taşdemir, 2003).

Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler, çocuklarının belirli bir alanda sahip olduğu yüksek kapasite nedeniyle çocuklarına yönelik yüksek beklentilere sahip olmakta ve bu beklentiler karşılanmadığında eleştirel bir tutum sergileyebilmektedir (Ablard ve Parker, 1997). Kendilerine yönelik ve çevreden algıladıkları yüksek beklentiler ise üstün yeteneklilerin depresif belirtiler gösterme riskini arttırmaktadır (Weisse, 1990).

Üstün Yetenekli Ergenlerde Ruminasyon

Üstün yetenekli ergenlerin eş zamanlı olmayan gelişim yaşamaları, kendilerine yönelik eleştirel tutumları, çevreden algıladıkları yüksek beklentiler ve yaşadıkları

sosyal-duygusal sorunlar, başarısızlık veya olumsuz bir olay yaşandığında durumla başetmekte zorlanmalarına neden olmaktadır (Roedell, 1984). Bu nedenle üstün yetenekli ergenler normal zekâyâ sahip akranlarına kıyasla daha erken yaşlarda psikopatoloji geliştirebilmektedir (Reis ve Renzulli, 2004).

Üstün yetenekli ergenlerde ortaya çıkan depresyon, kaygı, öfke kontrol sorunu, madde kullanımı, saldırganlık (Rood, Roelofs, Bögels, Nolen-Hoeksema ve Schouten, 2009) gibi psikopatolojik sorunların incelendiği araştırmalarda, sorunların ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde ruminatif düşünme biçiminin etkili olduğu görülmüştür (Nolen-Hoeksema, Stice, Wade ve Bohon, 2007). Ruminatif düşünme stili, bireyin özellikle depresif durumlara yönelik tekrarlayıcı ve ısrarcı biçimde düşünmesi ancak durumu çözmeye yönelik harekete geçmemesi olarak tanımlanır (Nolen-Hoeksama, 1987). Ruminasyon, kelime anlamı olarak ise “zihinsel geviş getirme”, “zihinde dolaşan tekrarlayıcı düşünceler” anlamına gelmektedir. Ruminatif düşünme biçiminde zihinden sık sık “Neden bunu yaşadım?”, “Neden üzgün hissediyorum ?” gibi yaşanan duruma yönelik düşünceler geçmektedir (Nolen-Hoeksama ve Morrow, 1991). Ancak olayın nedenleri ve sonuçları üzerine tekrarlayıcı olarak düşünen bireyler içinde buldukları durumdan çıkmak için eyleme geçmekte zorlanmaktadır. Ruminatif düşünme biçimine sahip bireyler içinde buldukları durumu değiştirecek eylemlerde bulunmakta zorlanmaları ise depresif belirtileri arttırmaktadır (Blaney, 1986).

Ruminatif Tepki Stilleri Kuramı, Nolen-Hoeksama (1987) tarafından geliştirilmiş ve ilk olarak ruminasyon ile depresyon arasındaki ilişkiyi açıklamayı hedeflemiştir. Ancak yapılan çalışmalar ruminasyonun bireyin sosyal-duygusal gelişimini daha geniş ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur (Ingram, 1990). Kişinin benliğine dair düşüncelerinin derinleşmesi ve kendini dinlemesi ruminasyon ile ilişkilendirilmekte ve psikolojik sağlığı olumsuz yönde etkilemektedir (Ciesla ve Roberts, 2002). Gençler ve yetişkinler ile yapılan sonuçlar benzer sonuçlar göstermiş ve ruminasyonun başta anksiyete ve depresyon olmak üzere birçok psikopatoloji ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Nolen-Hoeksema, 2000). Bireyin ruminatif düşünme eğilimi arttıkça psikopatolojik incinebilirliği artmaktadır (Nolen-Hoeksama, 1987).

Ruminasyon, bireyin olaydan çok duygularına ve sıkıntılarına yönelik geliştirdiği bir düşünme biçimidir. Edilgen bir biçimde depresif ruh haline verilen tepkidir (Hankin, 2008). Birçok açıdan değişimin yaşandığı ve psikopatolojik incinebilirliğin arttığı ergenlik döneminde ise kaygı ve depresyon başta olmak üzere yaşanan psikopatolojik sorunlar artmaktadır (Hankin, 2008).

Ruminasyonun ergenler üzerindeki etkileri üzerine yapılan araştırmalar, ruminatif düşünme biçimine sahip ergenlerin daha sık kaygı ve depresyon yaşadığını ortaya koymaktadır (Murriss, Fokke ve Kwik, 2007).

Murris, Fokke ve Kwik (2007), 12-18 yaş arasındaki 231 ergenin katıldığı çalışma ile ruminasyonun psikolojik sağlık üzerindeki etkisini incelemiştir. Psikolojik sağlık kavramı kaygı ve nevroz ile ilişkilendirilmiştir. Araştırma sonuçları, nevroz ile depresyon arasında ruminasyonun aracı değişken olduğunu göstermektedir. Kaygı ise doğrudan ruminasyon ile ilişkili çıkmıştır. Başka bir çalışmada ise 6-10. sınıfa devam etmekte olan 350 çocuğun ruminasyon eğilimi ile depresyon ve davranış sorunları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre ruminatif düşünme biçimine sahip çocukların depresyon düzeyleri de yüksektir. Ruminasyonun içselleştirme sorunları ile ilişkili olduğu ancak dışsallaştırma sorunlarını yordamadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan kızların ruminatif düşünme eğilimi erkeklerden daha yüksek bulunmuştur (Hankin, 2008). Benzer sonuçlar Schwartz ve Koenig (1996) tarafından 14-18 yaş arası 397 ergenin katıldığı çalışma ile desteklenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ruminasyon eğilimi arttıkça depresif belirtiler artmaktadır.

Ruminatif düşünme biçiminin davranışsal etkilerini incelemeye yönelik başka bir araştırma ise Smith, Stephens, Repper ve Kisner (2016) tarafından ergenler ile yapılmıştır. Yaş ortalaması 16 olan 119 ergenin ruminatif düşünme biçimi ile davranış sorunları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları, yüksek ruminatif düşünme biçimine sahip ergenlerin öfke kontrolünün zayıf olduğunu ve yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Gençlerin suç yönelimlerini azaltmak ve psikolojik incinebilirliklerini arttırmak için duygu düzenleme becerilerinin desteklenmesinin önemi vurgulanmaktadır. Ruminasyon etkilerinin incelendiği boylamsal bir çalışma ise Abela, Brozina ve Haigh (2002) tarafından 8-12 yaşındaki çocuklar ile yapılmıştır. Çocukların ruminatif düşünme biçimi ile depresif belirtileri 6 hafta boyunca takip edilmiştir. Araştırma sonuçları, yüksek ruminatif düşünme biçimine sahip çocukların depresyon belirtilerinin giderek kötüleştiğini göstermektedir.

Amerika'da yaşayan 15-24 yaş arasındaki gençlerin intiharları incelenmiş ve okul başarısı yüksek gençlerin intihar riskinin ortalama okul başarısına sahip akranlarına oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gençlerin intihar sebebi ise depresyondur. Çalışma sonuçlarına göre, yüksek bilişsel kapasite depresyon için risk faktörü oluşturmaktadır (Webb, Meckstroth ve Tolan, 1994). Ruminasyonun psikopatolojik bozukluklar üzerindeki etkisini inceleyen boylamsal bir çalışmada ise yeme bozukluğu, madde kullanımı ve depresyonu yordadığı belirtilmiştir. Araştırma sonuçları ruminasyonun içselleştirme bozuklukları ile ilişkili olduğunu ancak dışsallaştırma bozukluklarını yordamadığını göstermektedir (Nolen-Hoeksema ve ark., 2007).

Üstün yetenekli çocuk ve ergenler ile yapılan araştırmalar, yüksek mükemmeliyetçiliklerinin, gelişmiş rekabet duygularının, akranları tarafından soyutlanmalarının, bilişsel gelişimlerinin fiziksel ve sosyal-duygusal gelişimlerinden

daha hızlı olmasının ve ruminasyon düzeylerinin yaşamlarında stres faktörü oluşturduğunu göstermektedir. Bu faktörler ise depresyon için risk oluşturmaktadır (Buescher ve Higham, 1990). Gelişmiş potansiyellerini ortaya koymaları ve sağlıklı bir psikososyal gelişime sahip olmaları için bu risk faktörlerini belirlemek ve desteklemek oldukça önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üstün yetenekli çocuk ve ergenleri anlamaya yönelik yapılan çalışmalar, bu çocukların kendilerine has özellikleri olduğunu ortaya koymuştur (Ataman, 1996). Bir veya birden fazla alanda üst düzey potansiyele sahip üstün yetenekli çocuk ve ergenler, var olan potansiyellerini açığa çıkarmak ve kullanabilmek için desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır (Hansen, 1992). Yapılan araştırmalar üstün yeteneklilerin sahip oldukları özelliklerden ve eş zamanlı olmayan gelişimlerinden dolayı sosyal-duygusal alanda sorunlar yaşayabildiğini göstermektedir (Silverman, 1993). Bu sorunların çözülmesi ve önlenmesi öncelikle belirlenmesine bağlıdır. Üstün yetenekli ergenlerin psikolojik sağlıklarını destekleyici müdahale programlarının hazırlanması ancak ilişkili değişkenlerin belirlenmesi ile mümkündür. Alanda yapılan çalışmalar üstün yeteneklilerin temel özelliği olarak kabul edilen mükemmeliyetçilik (Neumeister, 2004) ve ruminasyonun (Nolen-Hoeksema, 2000) depresif belirtiler ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Depresyon için risk faktörü oluşturan bu duruma dair hem üstün yetenekli çocuklara hem de ailelere yönelik destek ve eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik yurtdışında ve ülkemizde çeşitli programlar bulunmaktadır. Tortop (2016) tarafından ortaya konan Tecrübe Etkileşimi Vasatında Araştırmalarla Zenginleştirilmiş Uygulamalı Üstün Yetenekliler Aile Eğitim Programı (TEVAZU) üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ebeveynlik algılarını değerlendirerek geliştirilen ve ebeveyn özyeterliliğini arttırmayı hedefleyen bir programdır. TEVAZU programına katılan ebeveynlerin yanlış tutum ve inançlarını farkederek ebeveyn özyeterliliklerinin arttığı ve sorunlara yönelik çözüm geliştirme becerilerinin desteklendiği görülmüştür (Tortop, 2016).

Bu makalede, üstün yetenekli ergenlerin psikolojik sağlıkları ile ilişkili mükemmeliyetçilik ve ruminasyon değişkenlerinin yer aldığı araştırmalar bir araya getirilmiştir. Üstün yetenekli ergenlerin depresyon yaşama risklerinin azaltılması amacıyla ilişkili değişkenlerin yer aldığı araştırmalar incelenmiştir. Depresyonu yordayan değişkenleri önleyici programların hazırlanması hakkında fikir verebilir. Üstün yetenekli ergenlerin psikolojik sağlıklarının önemine dikkat çekerek destekleyici programların artırılması önemlidir. Kişilik gelişiminde anahtar role sahip ergenlik döneminde ortaya çıkan sorunların anlaşılması ve önlenmesi için yapılacak araştırmalar eğitim ve müdahale programlarının geliştirilmesi için önemlidir. Bu nedenle hem üstün yetenekli hem normal zekâya sahip ergenlerin

ihtiyaçlarının belirlenerek desteklenmesi için alanda daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abela, J. R., Brozina, K., & Haigh, E. P. (2002). An examination of the response styles theory of depression in third-and seventh-grade children: A short-term longitudinal study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(5), 515-527.
- Ablard, K.E. ve Parker, W.D. (1997). Parents' achievement goals and perfectionism in their academically talented children. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 651-666.
- Adelson, J. L. (2007). A "perfect" case study: Perfectionism in academically talented fourth graders. *Gifted Child Today*, 30(4), 14-20.
- Adler, A. (1956). Striving for superiority. In H. L. Ansbacher ve R. Ansbacher (Eds.), *The individual psychology of Alfred Adler: A systematic presentation in selections from his writings* (s. 101-125). New York: Harper & Row.
- Adler, A. (2000). Yaşamın anlam ve amacı (K. Şipal, Çev). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1931).
- Alsop, G. (2003). Asynchrony: Intuitively valid and theoretically reliable. *Roeper Review*, 25(3), 118-127.
- Anastasi, A. (1972). *Psychological Testing* (3. Baskı). The Macmillan Company: USA.
- Ataman, A. (2004). *Aileler ve Öğretmenler Üstün Yetenekli Çocuklara Nasıl Yardımcı Olabilir? Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. (Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s.467- 480).
- Baker, J. A. (1996). Everyday stressors of academically gifted adolescents. *Prufrock Journal*, 7(2), 356-368.
- Bencik, S. (2006). *Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Buescher, T. M. & Higham, S. (1990). *Helping Adolescents Adjust to Giftedness*. U.S: ERIC Clearinghouse.
- Blaney, P. H. (1986). Affect and memory: A review. *Psychological Bulletin*, 99, 229-246.
- Bransky, P. S. (1989). *Academic perfectionism in intellectually gifted adolescents: The roles of attribution, response to failure, and irrational beliefs* (Unpublished dissertation). University of Kansas, Kansas.
- Ciesla, J.A., ve Roberts, J.E. (2002). Self-directed thought and response to treatment for depression: A preliminary investigation. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 16, 435-453.
- Dolu, G. ve Ürek, H. (2017). Üstün/Özel Yetenekli Öğrencilerin Çoklu Zekâ Alanlarını Farklılaştıran Değişkenler ve Bir Model Önerisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 32-71.
- Freeman, J. (1985). *The psychology of gifted children: Perspectives on development and education*. Great Britain: John Wiley and Sons.
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. & Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14, 449-468.

- Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Greenspoon, P. J., ve Saklofske, D. H. (2001). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, 54, 81–108.
- Gürel, E. ve Tat, M. (2010). Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli Zekâ Anlayışından Çoklu Zekâ Yaklaşımına. *Journal of International Social Research*, 3(11), 336-356.
- Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology*, 15, 27-33.
- Hankin, B. (2008). Rumination and Depression in Adolescence: Investigating Symptom Specificity in a Multiwave Prospective Study, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(4), 701-713. doi:10.1080/15374410802359627
- Hansen, J.B. (1992). Discovering highly gifted students. *Understanding Our Gifted*, 4, 23-25.
- Hollingsworth, L.S. (1926). *Gifted children: their nature and nurture*. New York: Macmillan.
- Hollingsworth, L. S. (2015). *Children above 180 IQ Stanford-Binet: origin and development*. ABD: World Book Company
- Ingram, R.E., Cruet, D., Johnson, B.R. ve Wisnicki, K.S. (1988). Self- focused attention, gender, gender role, and vulnerability to negative affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(6), 967- 978.
- Ingram, R. E. (1990). Self-focused attention in clinical disorders: review and a conceptual model. *Psychological Bulletin*, 107(2), 156.
- Koshy, V. (2002). *Teaching gifted children: A guide for teachers*. London: David Fulton Publishers.
- Koshy, V. (2002). *Teaching gifted children: A guide for teachers*. London: David Fulton Publishers.
- Kramer, H. J. (1988). *Anxiety, perfectionism and attributions for failure in gifted and non-gifted junior high school students* (Unpublished dissertation). Catholic University of America, Washington.
- Marland, S. P. (1972). *Education of the Gifted and Talented: Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education*. Washington: U.S. Government Printing Office.
- MEB (1991). *I. Özel Eğitim Konseyi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Metin, N. (1999). *Üstün yetenekli çocuklar*. Ankara: Öz Aşama Matbaacılık.
- Mısırlı-Taşdemir, Ö. (2003). *Üstün yetenekli çocuklarda mükemmelliyetçilik, sınav kaygısı, benlik saygısı, kontrol odağı, öz yeterlilik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Millî Eğitim Bakanlığı Bilim Sanat Merkezi Yönergesi. (2012). http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html (Erişim Tarihi: 02.01.2019).
- Muris, P., Fokke, M., & Kwik, D. (2009). The ruminative response style in adolescents: An examination of its specific link to symptoms of depression. *Cognitive Therapy and Research*, 33(1), 21-32.
- Neumeister, K. L. S. (2004). Factors influencing the development of perfectionism in gifted college students. *Gifted child quarterly*, 48(4), 259-274.

- Nolen- Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, 101(2), 259- 282.
- Nolen- Hoeksema, S. ve Morrow, J. (1991). A prospective study of depression and posttraumatic stress symptoms after a natural disaster: The 1989 Loma Prieta earthquake. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(1), 115- 121.
- Nolen-Hoeksema, S. (2000). The role of rumination in depressive disorders and mixed anxiety/depressive symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 109, 504-511.
- Nolen-Hoeksema, S., Stice, E., Wade, E. ve Bohon, C. (2007). Reciprocal relations between rumination and bulimic, substance abuse and depressive symptoms in female adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 116, 198–207.
- Orange, C. (1997). Gifted students and perfectionism. *Roeper Review*, 20(1), 39-42.
- Parker, W. D. (2000). Healthy perfectionism in the gifted. *Journal of Secondary Gifted Education*, 11,173–183.
- Passow, A. H., Mönks, F. J., & Heller, K. A. (1993). *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent* (1.baskı). England: Pergamon Press.
- Parker, W. D. (2000). Healthy perfectionism in the gifted. *Journal of Secondary Gifted Education*, 11,173–183.
- Reis, S. M., ve Renzulli, J. S. (2004). Current research on the social and emotional development of gifted and talented students: Good news and future possibilities. *Psychology in the Schools*, 41(1), 119-130.
- Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness? Reexamining a definition. *Phi Delta Kappan*, 60(3), 180.
- Renzulli, J. S. (1986). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. In R. J. Sternberg ve J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (pp. 53-92). New York: Cambridge University Press.
- Renzulli, J. S. (1999). What is this thing called giftedness, and how do we develop it? A twentyfive year perspective. *Journal for the education of the gifted*, 23, 3-54.
- Rimm, S.B. (1994). *Keys to parenting gifted child*. Hauppauge, NY: Barron's Educational Series.
- Roberts, S. M., ve Lovett, S. B. (1994). Examining the “F” in gifted: Academically gifted adolescents' physiological and affective responses to scholastic failure. *Journal for the Education of the Gifted*, 17, 241-259
- Roedell, W. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roeper Review*, 6(3), 127-130.
- Rood, L., Roelofs, J., Bogels, S. M., Nolen-Hoeksema, S. ve Schouten, E. (2009). The influence of emotion-focused rumination and distraction on depressive symptoms in non-clinical youth: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 29, 607–616.
- Sak, U. (2014). *Üstün zekâlılar: Özellikleri tanımlanmaları eğitimleri* (4. Baskı). Ankara: Vize yayıncılık.
- Saranlı, A.G. ve Metin, N. (2012). Social-emotional problems observed in gifted children. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 139-163.

- Schwartz, J.A.J. ve Koenig, L.J. (1996). Response styles and negative affect among adolescents. *Cognitive Therapy and Research*, 20, 13–36.
- Schuler, P. A. (2000). Perfectionism and gifted adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education*, 11, 183–197.
- Siegle, D. & Schuler, P.A. (2000). Perfectionism differences in gifted middle school students. *Roeper Review*, 23(1), 39-44.
- Silverman, L. K. (1993). *Social development, leadership, and gender issues*. In L. K. Silverman (Ed.), *Counselling the gifted and talented*, (pp. 291 – 327). Denver, CO: Love Publishing.
- Silverman, L. K. (1999). Perfectionism. *Gifted Education International*, 13, 216–225.
- Smith, S. D., Stephens, H. F., Repper, K. ve Kistner, J. A. (2016). The Relationship between Anger Rumination and Aggression in Typically Developing Children and High-Risk Adolescents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38(4), 515–527. doi:10.1007/s10862-016-9542-1
- Terman, L.M. (1925). *Genetic studies of genius, Mental and physical traits of a thousand gifted children*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Terman, L. M., & Oden, M. H. (1959). *Genetic studies of genius*. Vol. V. The gifted group at mid-life.
- Tortop, H.S. (2015). *Üstün Yetenekliler Üniversite Köprüsü Eğitim Programı ÜYÜKEP Modeli. Düzce: Genç Bilge Yayıncılık*
- Tortop, H. S. (2016). Tecrübe etkileşimi vasatında araştırmalarla zenginleştirilmiş uygulamalı (TEVAZU) üstün yetenekliler aile eğitim programının etkililiğinin araştırılması. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 3(1), 87-98.
- Webb, J. T., Meckstroth, E. A. ve Tolan, S. S. (1994). *Guiding the Gifted Child*. Arizona: Gifted Psychology Press.
- Wechsler, D. (1939). *Wechsler-Bellevue Intelligence Scale*. New York: Psychological Corporation.
- Wechsler, D. (2014). *Wechsler intelligence scale for children* (5th ed.). Bloomington, MN: Pearson.
- Weisse, D. E. (1990). Gifted adolescents and suicide. *School Counselor*, 37(5), 351-359.